

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ปรารถนา แต่เป็นสิ่งที่มาคู่กับมนุษยโลก ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หากรู้ไม่เท่าทันมัน ก็ก่อให้เกิดทุกข์ได้ เมื่อความเจ็บป่วยมาเยือน ก็ต้องรักษาอาการไปตามสาเหตุ ซึ่งให้เป็นหน้าที่ของแพทย์ พยาบาล ในการรักษาไปตามเหตุปัจจัย แต่ความเจ็บป่วยทางกายนั้นก็สามารถก่อให้เกิดทุกข์ทางด้านจิตใจร่วมด้วย เพื่อให้เห็นความเป็นจริงของชีวิตว่า กายก็อยู่ส่วนกาย ใจก็อยู่ส่วนของใจ เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยได้อยู่อย่างมีสุขภาวะที่ดี สมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และไปสู่ภพภูมิที่ดี ได้มีพระภิกษุอาสาจากกลุ่มหนึ่งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงมาช่วยเยียวยาทางด้านจิตใจในมิติจิตวิญญาณให้กับผู้ป่วยเหล่านี้ จากการประเมินพบว่าทั้งตัวผู้ป่วยและผู้ดูแลผู้ป่วยต่างก็ต้องการความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติ ในการรับมือและเยียวยากับความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถวางใจได้ว่า แม้กายจะป่วยแต่ใจไม่ป่วย กระทั่งสามารถเตรียมความพร้อมในการที่จะเผชิญกับช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านสำคัญที่สุดของชีวิตอย่างงดงาม จึงเป็นที่มาของพระนิสิตที่มีจิตอาสาช่วยเยียวยาผู้ป่วย ในนามของ “กลุ่มอาสาชิลานธรรม” ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นการรวมตัวของพระอาสาสมัครที่เป็นนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาชีวิตและความตาย รุ่นที่ ๑ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีการฝึกภาคสนามการเยียวยาผู้ป่วยที่คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล ในวิชา counseling เพื่อให้กำลังใจผู้ป่วยและญาติเชิงพุทธแบบกลุ่มและรายบุคคล มีการจัดกิจกรรมกลุ่มผู้ป่วย เพื่อให้การปรึกษา สร้างขวัญกำลังใจ แนะนำการวางท่าทีต่อความเจ็บไข้และชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม มีสนทนาธรรมะข้างเตียงผู้ป่วย (The Sermon bedside) โดยมีพระมาให้กำลังใจผู้ป่วยและญาติตามความเหมาะสม เช่น การสนทนา การให้ศีลให้พร หรือการเจริญพุทธมนต์ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ป่วย และเป็นการเยียวยาผู้ป่วยเฉพาะรายอย่างต่อเนื่อง ให้ผู้ป่วยและญาติสามารถยอมรับและกล้าเผชิญกับความทุกข์ตามความเป็นจริง ตลอดจนมีแนวทางแก้ไขความทุกข์และพัฒนาคุณภาพชีวิตตามศักยภาพ โดยใช้ชื่อ “คลินิกพระคุณเจ้า” ณ โรงพยาบาลศิริราช เริ่มเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ “คลินิกธรรมะรักษาใจ” ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช เริ่มเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑ “โครงการคลินิกสุขใจ” ณ สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี เริ่มเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑ และ “โครงการธรรมะข้างเตียง” ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เริ่มเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นต้น

นับตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นต้นมา ทางกลุ่มอาสาชิลานธรรมมีกิจกรรมมากขึ้น จึงมีการดำเนินการเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ในนามกลุ่มอาสาชิลานธรรมโดยประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ <http://www.gilanadhamma.com/> มีเฟซบุ๊ก เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารกับสมาชิกของกลุ่มได้ทราบความเคลื่อนไหวและกิจกรรมที่กำลังทำอยู่ และช่วยให้มีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น

นอกจากกลุ่มผู้ป่วยและญาติแล้ว พยาบาลและบุคลากรทางการแพทย์ถือเป็นบุคคลสำคัญที่อยู่ใกล้ชิดดูแลผู้ป่วยและญาติตลอดเวลา ได้มองเห็นสัจธรรมของชีวิต การเวียนว่ายตายเกิด คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีอยู่ตลอดเวลา แต่เนื่องจากพยาบาลมีภาระงานการพยาบาลที่รับผิดชอบ ล้นมือ อัตรากำลังของพยาบาลมีไม่เพียงพอต่อผู้ป่วยและญาติ ทำให้บ่อยครั้ง แพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่ มีใบหน้าที่น่าเศร้าจากรอยยิ้ม ทั้ง ๆ ที่งานที่กำลังทำเป็นทั้งบุญและกุศลมหาศาล ประกอบกับมักมีข้อคำถามในทีมรักษาว่าจะบอกผู้ป่วยใกล้ตายและญาติอย่างไรให้อยู่กับความจริง กล้าเผชิญกับความสูญเสียที่กำลังจะเกิดขึ้น สามารถใช้ชีวิตที่เหลือได้อย่างมีสติ คิดถึงกุศลในชีวิตที่ผ่านมา ทำให้ใจให้สงบ ยอมรับ และพร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งเหล่านี้

ฝ่ายการพยาบาล คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล และกลุ่มพระภิกษุอาสารักษาดินธรรม เห็นสมควรว่าควรมีการพัฒนาศักยภาพของพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวม เพื่อให้พยาบาลเป็นผู้สามารถช่วยให้ผู้ป่วยและญาติผ่านพ้นช่วงเวลาได้อย่างงดงาม กลุ่มพระภิกษุอาสารักษาดินธรรม มีจิตอาสารับอาสาในการจัดกิจกรรมอบรมพยาบาลวิชาชีพผู้ซึ่งให้การดูแลผู้ป่วยโดยตรง เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร ผู้ป่วย และญาติ ซึ่งเน้นการเยียวยาด้านจิตใจในมิติจิตวิญญาณของผู้ป่วยและญาติ ให้ได้มองเห็นถึงคุณค่า และความงดงามในจิตใจของพยาบาลวิชาชีพขณะที่ปฏิบัติงานพยาบาล เช่น การจัดอบรม “จริยธรรมในงานบริการสุขภาพ” ที่คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ – วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔^๑ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และกระตุ้นจิตสำนึกด้านจิตวิญญาณการให้บริการ ๒) เพื่อรักษาระดับคุณภาพของจริยธรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพ และจัดต่อเนื่องมาทุกปี จนกระทั่งการจัดโครงการอบรมการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวมเชิงพุทธ “เยียวยา...ด้วยหัวใจ ห่วงใย...ดูจิตมิตร” ครั้งที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ – วันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ข้อ คือ เพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์ ๑) ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้งานบริการแบบองค์รวมเชิงพุทธอย่างต่อเนื่อง ๒) ได้รับการกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกงานบริการแบบองค์รวมเชิงพุทธ ๓) ได้รับการพัฒนากิจกรรมทางการแพทย์ให้เกิดผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ สร้างความสุข และความประทับใจให้กับผู้รับบริการ ๔) ได้รับความสุขและได้บุญกุศลในบทบาทการเป็นผู้ให้บริการแบบองค์รวมเชิงพุทธ จวบจนกระทั่งปัจจุบันปี พ.ศ. ๒๕๕๗ (ปีที่ ๕) ได้มีการจัดอบรมพยาบาลวิชาชีพเป็นครั้งที่ ๕ จำนวน ๑๐ รุ่น ๆ ละประมาณ ๓๐ คน/วัน/รุ่น เริ่มวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ – วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ (คือ ทุกวันอังคารและวันพฤหัสบดี) จุดประสงค์ของการอบรม เพื่อให้พยาบาลมีสติอยู่กับปัจจุบัน มีปัญญา สร้างแรงบันดาลใจ และเห็นคุณค่าในวิชาชีพ ไม่ประมาทต่อการทำงานของตน ให้รู้กฎแห่งกรรม มีหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ รวมทั้งมีความซื่อสัตย์ สุจริต อุดม เสียสละ ละอายต่อบาป และสุดท้ายได้ช่วยให้ปรับเปลี่ยนความคิดว่าทุกสิ่งที่ทำนั้นเป็น “บุญ” เพื่อกาลข้างหน้า

^๑ ฝ่ายการพยาบาล คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช, “จริยธรรมในงานบริการสุขภาพ”, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายการพยาบาล คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล, ๒๕๕๔) (เอกสารอัดสำเนา).

นอกจากนี้สร้างความพร้อมของพระภิกษุอาสาโดยมีโครงการจัดอบรมพัฒนาภายในและเสริมทักษะพระอาสาในการเฝ้าเวรยามตนเองและมหาชน^๒ เป็นระยะ ๆ เรื่อยมา เพราะเป็นการเพิ่มพูนทักษะและความมุ่งมั่นตลอดจนความเข้มแข็งของกลุ่มพระอาสาที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมต่อไปให้สอดคล้องและรองรับกับงานอาสาทำทำกันในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อพัฒนาภายในจิตใจของตนให้งอกงามยิ่งขึ้นด้วยกระบวนการให้การปรึกษากลุ่ม ๒) เพื่อพัฒนาทักษะในกระบวนการสุนทรียสนทนาให้ดียิ่งขึ้น ๓) เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในกลุ่มพระอาสา อาทิเช่น ได้จัดการอบรม เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖ – วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ จังหวัดเชียงราย วันที่ ๒ – วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ – วันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ณ จังหวัดเชียงราย เป็นต้น โดยทั้งนี้พระภิกษุอาสาคิลานธรรมมีคติพจน์ที่ว่า “จงทำประโยชน์ให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาท”

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กลุ่มพระภิกษุอาสาคิลานธรรมเป็นพระคุณเจ้าที่มีจิตใจที่จะอาสาเฝ้าเวรอารักขาใจให้กับผู้ป่วยและญาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่พบหาได้ยากมากในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากผู้ที่ทำงานในสายงานนี้ต้องมีใจที่เปี่ยมด้วยความเมตตา มีใจรักในงานจิตอาสา และต้องมีทักษะในการเฝ้าเวรจิตใจเป็นอย่างดีในการให้กำลังใจผู้ป่วยและญาติ จึงถือได้ว่าเป็นชิ้นงานซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการเฝ้าเวรด้านมิติจิตวิญญาณของผู้ป่วยโดยกลุ่มพระภิกษุอาสาคิลานธรรม โดยทั้งนี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะกลุ่มพระภิกษุอาสาคิลานธรรมที่ได้มาปฏิบัติงาน ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช ว่าพระคุณเจ้ามีการใช้กระบวนการอะไรบ้าง มีเหตุปัจจัยใดที่ช่วยในการสนับสนุนรวมทั้งผลที่ได้รับจากการเฝ้าเวรด้านมิติจิตวิญญาณของผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเฝ้าเวรด้านมิติจิตวิญญาณของผู้ป่วยโดยพระภิกษุอาสาคิลานธรรมที่มาปฏิบัติงานเฝ้าเวรผู้ป่วย ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบคำถามในเรื่องของกระบวนการเฝ้าเวรด้านมิติจิตวิญญาณของผู้ป่วยโดยกลุ่มพระภิกษุอาสาคิลานธรรม ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช ว่าพระคุณเจ้ามีการใช้กระบวนการเฝ้าเวรอย่างไรเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ ทักษะ การประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนต่อการเฝ้าเวรมิติ

^๒ กลุ่มพระอาสาคิลานธรรม, “โครงการจัดอบรมพัฒนาภายในและเสริมทักษะพระอาสาเพื่อการเฝ้าเวรยามตนเองและมหาชน”, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มอาสาคิลานธรรม, ๒๕๕๕) (พิมพ์ดีด).

จิตวิญญาณของผู้ป่วย และผลที่ได้รับจากการเยียวยาทั้งในมุมมองของผู้ป่วย ญาติของผู้ป่วย และพระคุณเจ้าผู้ให้การเยียวยา ว่าเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การเยียวยาจิตใจจิตวิญญาณของผู้ป่วยโดยกลุ่มพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรมที่มาปฏิบัติงานเยียวผู้ป่วย ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช มีขอบเขตของการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ เอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาจิตใจจิตวิญญาณของผู้ป่วยแบบองค์รวมเชิงพุทธ เพื่อตอบวัตถุประสงค์และค้นหาข้อสรุปจากงานวิจัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร และระยะเวลา

ประชากร คือ พระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม จำนวน ๓๐ รูป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย คือ พระภิกษุอาวาสาคิลานธรรมที่มาปฏิบัติงานเยียวจิตใจจิตวิญญาณของผู้ป่วย ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช จำนวน ๑๐ รูป โดยแบ่งเป็นพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรมจำนวน ๕ รูป ที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และจำนวนอีก ๕ รูป ที่ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้เกิดแนวคิดอย่างกว้างขวางในประเด็นการเยียวยาจิตใจของผู้ป่วยมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรเพิ่มข้อมูลส่วนที่สนับสนุนการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยของพระคุณเจ้าให้มีความชัดเจนมากขึ้น ได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับญาติของผู้ป่วย ซึ่งเคยได้รับการเยียวยาจากกลุ่มพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรมจำนวน ๕ ราย ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเยียวยาจิตใจจิตวิญญาณ หมายถึง การให้การปรึกษา การพูดคุยกับผู้ป่วยเรื้อรังและผู้ป่วยระยะสุดท้าย เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา กล้าเผชิญและรับรู้ตามความเป็นจริงของชีวิต ยอมรับในตนเอง และละวางการยึดติดไม่ว่าจากอดีตในเรื่องของความกลัว ความรัก ความโลภ และความโกรธและหลง รวมถึงให้ผู้ป่วยเข้าสู่จิตประภัสสรและจากไปอย่างสงบ โดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

กลุ่มพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม หมายถึง กลุ่มพระภิกษุจิตอาสาที่มาปฏิบัติงานเยียว ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช โดยผ่านการอบรมฝึกฝนในเรื่องของการดูแลผู้ป่วยและญาติแบบองค์รวมในมิติจิตวิญญาณตามหลักพุทธธรรม ที่มีจิตอาสาและได้สมัครใจทำงานเพื่อเยียวยาจิตใจจิตวิญญาณของผู้ป่วยและญาติ เป็นการให้การปรึกษาเชิงพุทธแบบกลุ่มและรายบุคคลแก่ผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถปรับตัว มีแนวทางแก้ไขความทุกข์และพัฒนาคุณภาพชีวิตตามศักยภาพ พร้อมทั้งจะเผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้นและสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และผู้ป่วยจากไปอย่างสงบ

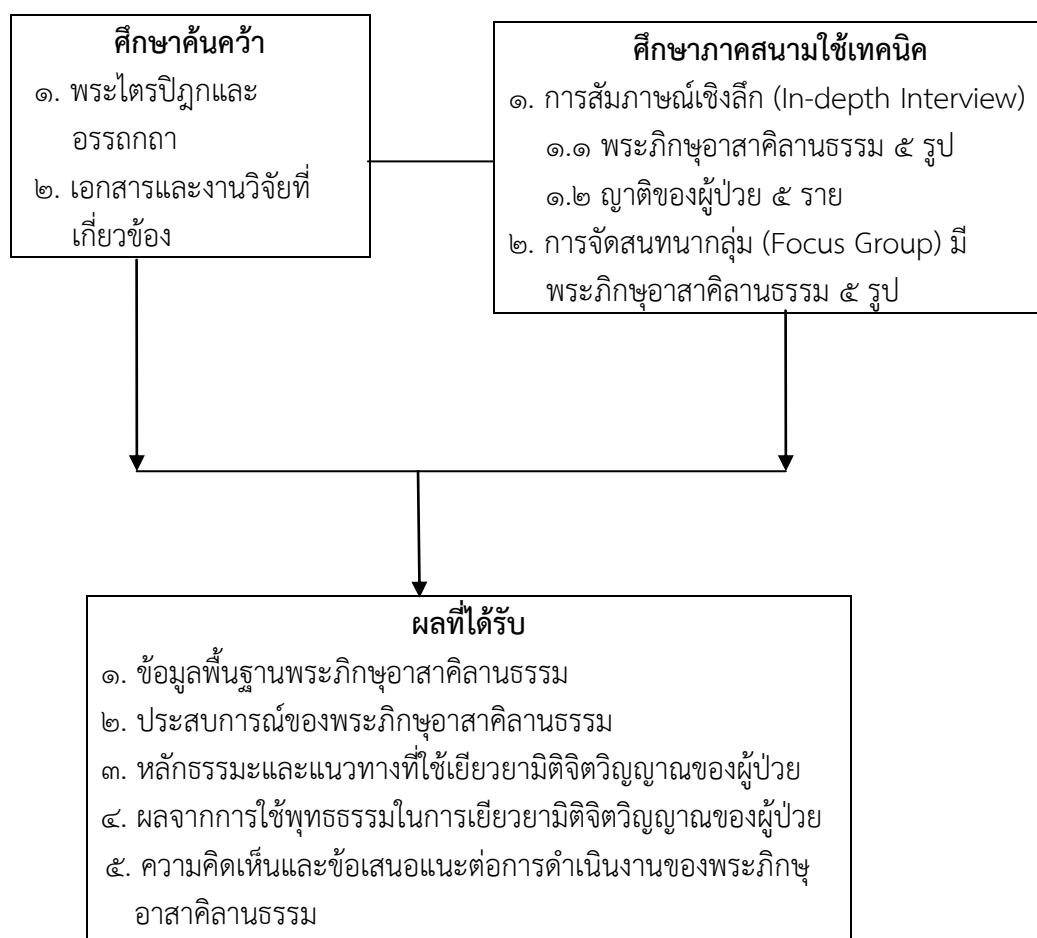
ผู้ป่วย หมายถึง ผู้ป่วยเรื้อรังที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้และหรือผู้ป่วยระยะสุดท้าย ซึ่งได้รับการรักษาเพื่อประคับประคองตามอาการที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล และเข้ารับบริการในคลินิกธรรมะรักษาใจ ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑.๖.๑ ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๒ ศึกษาภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม การมีส่วนร่วมจัดสนทนากลุ่มพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับญาติของผู้ป่วย ซึ่งได้รับการเยียวยาจากกลุ่มพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรมแบบกึ่งโครงสร้าง สามารถสรุปได้ตามแผนภาพดังนี้

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบถึงหลักการและเทคนิคของกระบวนการเยียวยาด้านมิติจิตวิญญาณของผู้ป่วย ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการดำเนินงานของกลุ่มพระภิกษุอาวาสานธรรม รวมถึงประโยชน์และผลที่ได้รับภายหลังการเยียวยาทั้งต่อตัวผู้ป่วย ญาติของผู้ป่วย และตัวพระคุณเจ้าผู้ให้การเยียวยา